

ภูมิปัญญา โลกทัศน์ และชีวทัศน์ ท้องถิ่นนครศรีธรรมราช ในการดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

ร.ศ. วิมล คำศรี

๑. ความนำ

กระบวนการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนโดยอาศัยมิติทางวัฒนธรรม เป็นฐานและมนุษย์เป็นศูนย์กลาง จะต้องเสริมสร้างดุลยภาพ ระหว่างธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม กับวิถีชีวิตของมนุษย์ นั่นคือจะต้องทำให้มนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกัน และกันอย่างพอดี พอเหมาะ และพองาม หรือสมประโยชน์ เรียก เป็นศัพท์รวมว่า “มีดุลยภาพ”

เมื่อมองย้อนกลับไปเมื่อประมาณเก็นถึงศตวรรษที่ผ่านมา “สังคมชนบท” หรือ “ชาวบ้าน” เมืองนครศรีธรรมราชได้เสริมสร้างดุลยภาพระหว่างธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมกับวิถีชีวิตของเขา ด้วยภูมิปัญญาที่หลากหลาย ล้วนมีคุณค่าน่าสนใจศึกษา และนำมาเป็นอนุสติเพื่อปรับปรนการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบันได้อย่างมีดุลยภาพ และสมสมัย

ภูมิปัญญา โลกทัศน์ และชีวทัศน์ท้องถิ่นนครศรีธรรมราช ในการดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นกรณีตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นที่ประจักษ์ชัดว่าบรรพบุรุษของเราได้เสริมสร้างดุลยภาพระหว่างธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับวิถีชีวิตของผู้คนมายาวนาน

๒. ภูมิปัญญาในการดำรงชีพ

ตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

ในที่นี้หมายถึง การเลือกที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย การสร้างอาคารบ้านเรือน การหาแหล่งน้ำดื่มมาใช้ การปลูกพันธุ์ไม้ในบริเวณบ้าน และการใช้ความรู้หรืออุบายในการดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนครศรีธรรมราชที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ดังกล่าวนี้นี้ มีปรากฏให้เห็นเด่นชัดอยู่หลายลักษณะ ดังเช่น

๒.๑ ภูมิปัญญาในการเลือกตั้งถิ่นฐานที่อยู่

โดยสภาพแวดล้อมธรรมชาติ นครศรีธรรมราช เป็นเมืองชายทะเลที่มีทั้งภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง ที่ราบริมทะเลและที่ราบริมน้ำ ทิวเขาที่สำคัญคือ ทิวเขานครศรีธรรมราช มีแม่น้ำลำคลองสำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำตาปี แม่น้ำปากพอง คลองชะเมา คลองหัวไทร คลองการะเกด และคลองแดน เป็นต้น แม่น้ำลำคลองเหล่านี้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อซึ่งกันและกัน ทั้งภายในเมืองและจังหวัดใกล้เคียง การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยของชาวนครศรีธรรมราช ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ดินดี น้ำดี อากาศดี ความเป็นศูนย์รวมของชุมชน : ศาสนา วัด ชุมชน และมีกรรมนาคมที่สะดวก

การตั้งถิ่นฐานที่ปรากฏอยู่จริงในยุคสร้างบ้านแปลงเมือง (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๐) ชาวนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่ (ราวร้อยละ ๘๐) ตั้งถิ่นฐานบริเวณสันทรายชายฝั่งอ่าวไทย และบริเวณตอนในของแผ่นดิน ผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณสันทราย มักยึดปากน้ำเป็นแหล่งทำมาหากิน ส่วนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณตอนในของแผ่นดินในแต่ละแหล่ง มักจะมีวัดเป็นศูนย์รวมของชุมชนเสมอ

พวกที่อยู่สันทรายชายฝั่งทะเล เรียกว่า “ชาวเล” พวกที่อยู่เชิงเขา เรียกว่า “ชาวเหนือ” ส่วนพวกที่อยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มระหว่างกลุ่มพวกชาวเลกับชาวเหนือ เรียกว่า “ชาวนอก”

ภูมิปัญญาในการเลือกตั้งถิ่นฐานลักษณะดังกล่าวนี้ บรรพบุรุษของชาวนครศรีธรรมราชได้ผู้กร้อยเป็นภายิตและสำนวนสอนลูกหลานสืบต่อมา

โปรดพิจารณาศึกษา ตัวอย่างภายิตและสำนวนต่อไปนี้

ก) การเลือกตั้งถิ่นฐานที่อยู่

อยู่คลองอยู่ให้ถึงท่า อยู่ป่าอยู่ให้ถึงเขา
อยู่กลางกลาง ป่าต่างเหมือนหลังเต่า
หรือ

อยู่คลองอยู่ให้ถึงท่า อยู่ป่าอยู่ให้ถึงไม้
อยู่กลางกลาง ป่าต่างป่าลาย

ข) ความผูกพันระหว่างวัดกับผู้คน-ชุมชน

กินข้าวบาตร

กินข้าววัด นอนหลา (ศาลา) ท่อมฟ้าตี
ทำไทร(อะไร)ตามพระเสียมั่ง(บ้าง)

ดักบาตรอย่าถามพระ

ศิษย์ก้นกุฎิ

ศิษย์ข้างแคร่

ศิษย์สมภาร หลานเจ้าวัด

สมภารหาไม่ศิษย์ กริหาไม่หัว

ฯลฯ

ปัจจุบัน แม้สภาพแวดล้อมธรรมชาติของนครศรีธรรมราชจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากแล้ว แต่ภูมิปัญญาในการเลือกตั้งถิ่นฐานในหลักการใหญ่ที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนไว้ คือ หลักแห่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความเป็นศูนย์รวมของชุมชน และความสะดวกในการคมนาคม ยังเป็นภูมิปัญญาที่ทันสมัย สามารถปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับพลวัตของชุมชนและสังคม อยู่จนบัดนี้

๒.๒ ภูมิปัญญาในการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

นครศรีธรรมราชเป็นดินแดนที่ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมทั้งสองทาง คือ สมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จึงทำให้มีฝนตกชุกลมแรงเกือบตลอดปี จนได้ชื่อว่าเป็นเมือง “ฝนแปดแดดสี่” คือ ในรอบปีหนึ่งเป็นฤดูฝนเสียแปดเดือน เป็นฤดูแล้ง (ร้อน) เสียสี่เดือน

จากสภาพภูมิอากาศเช่นนี้บรรพบุรุษชาวนครศรีธรรมราชจึงใช้ภูมิปัญญาก่อสร้างบ้านเรือนให้สามารถใช้เป็นที่อยู่อาศัยดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติได้สะดวก เช่น

ก) **ปรับพื้นที่สำหรับเป็นที่ตั้งบ้านเรือน** มีลานบ้านเป็นพื้นเรียบ เตียนโล่งสะอาด เป็นประโยชน์ในการป้องกันภัยจากสัตว์ร้ายนานาชนิด และใช้เป็นลานเอนกประสงค์ ลานบ้านในนครศรีธรรมราชมีทั้งลานพื้นดินและลานพื้นทราย

ข) **โครงสร้างบ้าน** ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว ใต้ถุนสูง หลังคาเตี้ยและลาดชัน สร้างเป็นเรือนหลักหลังหนึ่ง ซึ่งใช้เป็นเรือนนอนและเรือนพักผ่อน ปลูกหันหน้าจั่วหันไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก เรียกว่า “ลอยหวัน” และมีชานลระดับขนานไปกับตัวบ้าน เรือนหลังที่สองซึ่งเป็นเรือนครัวมักจะมีสองห้อง ใช้เป็นห้องครัวหนึ่งห้องกับห้องเก็บข้าวเลี้ยง เรียกว่า “ลอมข้าว” หรือ “ห้องข้าว” อีกหนึ่งห้องอยู่ตรงปลายชาน เรือนหลังนี้มักปลูกให้หน้าจั่วหันไปทางทิศเหนือ-ใต้ เรียกว่า “ขวางหวัน” แต่ถ้าเนื้อที่ส่วนตะวันออกของบ้านเป็นที่ลุ่มกว่าส่วนตะวันตกก็จะปลูกเรือนครัวไว้ทางตะวันออก เพราะต้องการให้น้ำที่ไ้ราดลงใต้ถุนครัวซึ่งเรียกว่า “ซึกลา” ไหลไปได้สะดวก ส่วนห้องส้วมจะอยู่ต่างหากซึ่งห่างจากตัวบ้านเรือนทั้งสองหลังออกไป

การกำหนดโครงสร้างของตัวบ้านให้มีภาพลักษณ์ดังกล่าว เป็นด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติดังนี้

การปลูกสร้างบ้านชั้นเดียว บ้านจะไม่สูงนักหลีกเลี่ยงการต้านแรงลมและพายุฝนได้ดี

การปลูกสร้างให้มีใต้ถุนสูง จะมีประโยชน์อย่างน้อยสองประการ คือ ในฤดูแล้งได้ใช้พื้นที่ใต้ถุนบ้านเป็นประโยชน์เอนกประสงค์ ทั้งเป็นที่พักผ่อนและทำงานบ้าน ฯลฯ น้ำท่วมท่วมหรือน้ำทะ บ้านใต้ถุนสูงช่วยให้น้ำไหลผ่านไปใต้สะดวก รวดเร็ว เรือนทรงตัวอยู่ได้ เมื่อถึงฤดูฝนน้ำไม่ท่วมบ้าน และป้องกันสัตว์นานาชนิด ไม่ให้ขึ้นบ้านได้

การทำหลังคาบ้านให้เตี้ยและลาดชัน เพื่อให้ลมปะทะปลายจากหรือห่างกระเบื้องที่มุงหลังคา ทำให้น้ำฝนที่ตกต้องหลังคา ไหลเร็วและสะเด็ดน้ำเร็ว

การปลูกเรือนนอน “ลอยหวัน” เรือนครัวและเรือนข้าว “ขวางหวัน” มีประโยชน์ คือ เรือนครัวและเรือนข้าว จะช่วยกันแสงแดดให้เรือนนอนและชานเรือน ทำให้ผู้คนบนชานเรือนและเรือนนอนได้พักผ่อนและหรือนั่งทำงานได้สะดวกสบาย

ค) **เสาเรือน** เสาเรือนนิยมทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ซึ่งหาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ไม้ค้ำเสาไม้เคี่ยม ไม้หลุมพอน นำมาตากเป็นสีเหลือง หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม แล้วแต่ต้องการ ให้ส่วนปลายเสาดเล็กกว่าโคนเสาดเล็กน้อย โคนเสาเรือนทุกเสาจจะไม่ฝังลงดิน แต่จะมีฐานเสา เรียกว่า “ตีนเสา” หรือ “บาทเสา” ซึ่งเป็นท่อนไม้เนื้อแข็งหรือ ก้อนหิน หรือหล่อเป็นแท่งซีเมนต์มารองรับไว้ เหตุที่ไม่ฝังโคนเสาลงดิน เพราะเมื่อฝนตกชุกสภาพดินยึดหยุ่นมาก โอกาสที่เสาจะทรุดมีได้มาก นอกจากนั้นพื้นที่ที่ชุ่มชื้นด้วยน้ำฝนเพราะมีน้ำท่วมหรือ “น้ำทะ” บ่อยครั้งจะเป็นที่อยู่ของแมลง ปลวกและเชื้อราต่างๆ ซึ่งจะกัดกร่อนให้เสายุ่งเร็วยิ่งขึ้น การใช้ดินเสารองรับจะช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าวได้ นอกจากนั้นการใช้ดินเสายังช่วยให้การเคลื่อนย้ายบ้านเรือน ซึ่งใช้วิธีการ “ลาก” หรือ “หาม” สะดวกยิ่งขึ้นอีกด้วย

๑) ห้องนอน ชาวนครศรีธรรมราชและชาวภาคใต้โดยทั่วไป นิยมเก็บของมีค่าและของที่เคารพนับถือไว้ในห้องนอน และจัดเก็บไว้ในที่สูง ซึ่งมักทำเป็นเพดานที่เก็บของได้ (คล้ายหิ้งหรือชั้นวางของ) ไว้ในห้องนอนตรงจุดเหนือที่นอน ซึ่งเรียกว่า “หิ้ง” หรือ “เชิง”

บนหิ้งหรือเชิงในห้องนอนของชาวนนครศรีธรรมราช จึงมักมีเสื้อผ้า เครื่องมือเครื่องใช้วัตถุสิ่งของที่เป็นสื่อแทนบรรพบุรุษ อันเป็นมรดกตกทอดหรือสิ่งที่ถือว่าเป็นวัตถุมงคลและหนังสือบูด สมุดข่อยใบลาน ตำรา ซึ่งถือว่าเป็นสูงอยู่แทบทุกบ้าน ของสูงของศักดิ์สิทธิ์มีค่าควรแก่การสักการะบูชาเก็บไว้ในที่สูงเพื่อป้องกันมิให้เด็กหรือผู้หญิงเดินข้ามไปมา ด้วยความเปลอเรือซึ่งเป็นอัมมงคล ก็เป็นเหตุผลอันเหมาะสมยิ่งแล้ว

ลักษณะการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนของชาวนนครศรีธรรมราช ดังกล่าวมาข้างต้น ล้วนเป็นผลจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่มีเหตุมีผล ในการดำรงชีพ

ของตนให้สอดคล้องต้องตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ตั้งแต่ลานบ้านจนกระทั่งถึงห้องนอนเลยทีเดียว

กายิตและสำนวนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา ในการสร้างบ้านเรือนที่อยู่ตามนัยนี้มีแพร่หลายอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษาตัวอย่างกายิตและสำนวนต่อไปนี้

ขึ้นเขอ (ชื่อ) ขึ้นเชิง ขึ้นหิ้ง
ตายายบนหิ้ง

นอนกลางดิน กินกลางทราย
นอนลาน

ปล่อยลาน
แม่เร็น (เรือน)

ยังลูกสาวเหมือนยังสาวอยู่หน้าบ้าน
ล้ำลาน ล้ำบากเหมือนออกปากหามเร็น(เรือน)

เล่นกลางดิน กินกลางทราย
เล่นกลางดิน กินกลางลาน

เสาเร็น (เรือน) ไม้หมาก ฟากเร็น (เรือน) ไม้ไผ่
หมาไต่ดูบ้าน เหยียบฟากทบตง

หลบหลังคา

หลังคามุงจาก ฟากเร็น (เรือน) ไม้ไผ่

หัวโค้งอกหญ้า หลังคาขึ้นไคล

หัวนอกชานไม้แห้ง

อย่าขกรเร็น (ปลูกเรือน) ขวางหวัน (ตะวัน)

อย่าขกรเร็น (ปลูกเรือน) กรวม (กร่อม) คอ

อย่าลอดไต่ดูเร็น

ฯลฯ

ตัวอย่างภาษิตและสำนวนเหล่านี้ จะเป็นสื่อ
ช่วยชี้นำไปสู่การศึกษาภูมิปัญญาในการสร้างบ้านเรือนที่
อยู่อาศัย เพื่อดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติของ
ชาวนครศรีธรรมราชในอดีตได้ในขอบเขตหนึ่ง แต่ทว่า
ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในด้านนี้ ดูเหมือนจะยากแก่
การปรับใช้ และสืบสานให้สอดคล้องกับพลวัต
วัฒนธรรมการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในกาลปัจจุบัน เพราะ
มีมูลเหตุแห่งอุปสรรคปัญหามากประการ

๒.๓ ภูมิปัญญาในการจัดหาแหล่งน้ำดื่มมาใช้

เมืองนครศรีธรรมราช มีแหล่งน้ำดื่มมาใช้
ที่อุดมสมบูรณ์ คือนอกจากจะมีแหล่งน้ำธรรมชาติ
จากแม่น้ำลำคลอง ลำห้วยหลายแห่งแล้ว ยังมีแหล่งน้ำใต้
ดินที่ใช้การได้อีกด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะนครศรีธรรมราชตั้ง
อยู่บนสันทราย ลักษณะดินปนทราย อันเป็นอุปกรณ
ธรรมชาติในการกรองน้ำได้เป็นอย่างดี

ปัญหาอยู่ที่ว่า ในบางพื้นที่ที่อยู่ใกล้ทะเลยามน้ำ
ขึ้น น้ำเค็มจะเอ่อเข้ามาในแผ่นดินมาก จะอาศัยน้ำดื่ม
ใช้ก็ยาก การขุดบ่อเสาะหาให้ได้แหล่งน้ำจืดสนิท ไส
สะอาด ไว้ใช้ตลอดปี จึงเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญยิ่ง

ศาสตราจารย์ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้ศึกษา
ภูมิปัญญาในการหาทำเลขุดบ่อน้ำของชาวใต้ พบว่า ชาว
ใต้ (รวมถึงนครศรีธรรมราชด้วย) ได้สั่งสมความรู้และ

ถ่ายทอดประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการสังเกตบริเวณที่มี
ตาน้ำไว้ดังนี้

- บริเวณที่มีหญ้าขึ้นเขียวขจีในฤดูแล้ง

- บริเวณที่มีต้นกะพ้อขึ้น (กะพ้อเป็นพืชใบเลี้ยง
เดี่ยว มีแต่รากฝอยเหมือนหญ้าเป็นพืชชอบน้ำมาก ที่ใด
ขาดน้ำในฤดูแล้งกะพ้อจะไม่ขึ้น)

- บริเวณที่มีต้นมะเดื่อปล้องขึ้น (เป็นพืชที่ใช้น้ำ
เปลืองมาก ทั้งลำต้นและลูกจะคายน้ำประอะไ้ต้น ที่ใด
ขาดแคลนน้ำหน้าแล้ง มะเดื่อปล้องจะไม่ออก ชาวบ้าน
เรียกต้นเดื่อปล้อง)

- บริเวณที่มีจอมปลวก (ปลวกสร้างจอมปลวก
จากดินที่มีความชื้น)

- บริเวณที่ชาวบ้านเรียกว่า “โหด” คือเป็นที่ลุ่ม
บริเวณรอบนอกเป็นดอนหรือเนินสูงขึ้นไป ณ จุดรวม
ลักษณะนี้เชื่อว่า ตาน้ำอยู่ไม่ลึก

- นอกจากสังเกตลักษณะพื้นที่ดังกล่าวแล้ว ยังมี
วิธีทดสอบอีก ได้แก่ ใช้กะลามะพร้าวซีกกัน ไปคว่ำ
ไว้ตามจุดที่สงสัยว่าตาน้ำจะอยู่ดิน ทั้งไว้ตลอดคืน เมื่อ
หงายดู ถ้าพบว่ากะลามิหยดน้ำจับอยู่มากก็เชื่อได้ว่า ตา
น้ำอยู่ไม่ลึก เพราะน้ำระเหยจากใต้ดิน อีกวิธีหนึ่งคือ จุด
เทียนไขเดินขานไปตามผิวพื้นของบริเวณที่สงสัยว่าจะ
มีตาน้ำอยู่ดิน โดยให้เทียนอยู่ใกล้กับพื้นดินมากที่สุด
แล้วสังเกตเปลวไฟที่เทียน ถ้าเปลวไฟลูกกล้าผิดปกติ
ณ ที่ใดก็เชื่อว่า ตาน้ำอยู่ตรงนั้น ไม่ลึก(ต้องทำการทดสอบ
ตอนกลางคืนยามลมสงบ) อนึ่งการเสาะหาหรือสังเกต
แหล่งตาน้ำให้ทำในฤดูแล้ง เพราะตาน้ำที่พบในฤดูแล้ง
ย่อมบ่งบอกความตื้นลึกได้แม่นยำ

กล่าวเฉพาะนครศรีธรรมราช บรรพบุรุษได้ใช้
ภูมิปัญญาแสวงหาตาน้ำจนได้แหล่งน้ำไว้ดื่มไว้ใช้ตลอด
ปีหลายแห่ง

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศ
วรียาลงกรณ์ ผู้ทรงนิพนธ์ “กลอนกาพย์เรื่องเสด็จเมือง

นครศรีธรรมราช” ได้กล่าวชมภูมิปัญญาในการจัดหาแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้ของชาวนครศรีธรรมราชไว้ดังนี้

“อีกอย่างหนึ่งนั้น น้ำใช้น้ำดื่ม
เหมือนน้ำธารเขา ไสเย็นดีนัก
ไม่เหมือนบ้านเรา บ่อน้ำของเขา
ไม่เปื้อนโคลนเลน
กินน้ำใสสะอาด คนจึงฉลาด
ไม่โง่งมเถร ว่องไวไหวพริบ
งานการชัดเจน ทำใดไม่เถร
การช่างแปลกตา”

๑๒๑

จากหลักฐานนี้เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่าบรรพบุรุษของชาวนครศรีธรรมราชได้ใช้ ภูมิปัญญาในการจัดหาแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้ได้ดีเป็นพิเศษ

กายิตและตำนานที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา การแสวงหาแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้และการใช้น้ำ มีแพร่หลายอยู่ทั่วไปในนครศรีธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษาตัวอย่างกายิตและตำนานต่อไปนี้

ข้าวงามน้ำดี ข้าวถ้วยน้ำขุ่น
ต้นน้ำ ตาน้ำ
น้ำขุ่นอย่าอาบ แอ้งหยาบอย่าทา
น้ำเค็มขึ้นถึง น้ำขิมน้ำขับ
น้ำฝน น้ำพะ น้ำสระ น้ำบ่อ น้ำห้วย
น้ำหนอง น้ำคลอง น้ำบึง
พิศหนาดาน้ำ (พิจารณาตาน้ำ)
ไม่รู้จักค่าน้ำ เป็นทาส(ข้า)น้ำ
ยัง (มี) น้ำกินน้ำใช้มั่ง(บ้าง) บางเวลา
ยังดี هوا (กว่า) ยัง(มี) น้ำเค็มอยู่เค็มแล (ทะเล)
เรือนสามน้ำสี่
อาบน้ำอาบท่า อยู่ข้าวอุ่นน้ำ

๑๒๑

ภูมิปัญญาในการจัดหาแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้ ตามวิธีการของบรรพบุรุษดังกล่าวมา เคยใช้ได้ผลดีในสังคมยุคหนึ่ง แม้ปัจจุบันสภาพแวดล้อมจะเปลี่ยนไป แต่หากได้เลือกใช้ภูมิปัญญาที่เคยผ่านการพิสูจน์ ทดลองมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ผนวกกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ในปัจจุบัน น่าจะยังประโยชน์ ให้เกิดแก่ชุมชนและสังคมได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒.๔ ภูมิปัญญาการปลูกพันธุ์ไม้ในบริเวณบ้าน

ศาสตราจารย์ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง

ได้ศึกษาภูมิปัญญาทักษิณไว้หลายประเด็น ในประเด็นที่เกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ในบริเวณบ้าน ได้ข้อสรุปดังนี้

การปลูกต้นไม้ในบริเวณบ้าน ชาวภาคใต้มีความเชื่อทำนองเดียวกับคนในภูมิภาคอื่นๆ ว่าการปลูกต้นไม้ในบริเวณบ้าน ต้องเลือกปลูกเฉพาะไม้ที่เป็นมงคลต้องปลูกให้ถูกทิศทาง โดยอาศัยความรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับการโคจรของดวงอาทิตย์ที่ส่งแสงต่างกันในแต่ละเวลาของวันในแต่ละเดือนของปี ทิศทางของลมมรสุมความหนักเบาของฝนและธรรมชาติของต้นไม้แต่ละชนิดแต่ละพรรณ แล้วสะสมเป็นความรู้ไว้ จากการสังเกตความเจริญ ไม่เจริญของต้นไม้ต่างๆ โดยวางไว้เป็นหลักความเชื่อในการปลูกต้นไม้ในบ้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์และมีความร่มเย็น ดังนี้

ก) ไม้ที่ควรปลูกในแต่ละทิศ

ทิศอุดร (เหนือ) ให้ปลูกพุศตรา และว่าน
ทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ให้ปลูกทุเรียน
ทิศบูรพา (ตะวันออก) ให้ปลูกไผ่ กุ่ม มะพร้าว
ทิศอาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้) ให้ปลูกขอ

สารภี

ทิศทักษิณ(ใต้) ให้ปลูกมะม่วง พลับ
ทิศหริดี (ตะวันตกเฉียงใต้) ให้ปลูกชัยพฤกษ์

สะเดา ขนุน พิกุล

ทิศประจิม (ตะวันตก) ให้ปลูกมะขาม มะยม
ทิศพายัพ(ตะวันตกเฉียงเหนือ) ให้ปลูกมะกรูด

๖) ไม้ที่ห้ามปลูกในบริเวณบ้าน คือ โพ ไทร
ตาล มะกอก ระกำ มะงั่ว สำโรง หวาย สลัดได
เต่าร้าง ลั่นทม เพราะไม้เหล่านี้บ้างก็เป็นไม้ใหญ่แผ่กิ่ง
ก้านสาขามาก เช่น โพ ไทร หรือไม้รกรือ เช่น หวาย
หรือ ไม้ที่มีชื่อไม่เป็นมงคล เช่น เต่าร้าง ลั่นทม(ระทม)
ความเชื่อเช่นนี้ คนไทยในภาคอื่นๆ โดยเฉพาะภาคกลาง
ก็มีความเชื่อคล้ายคลึงกัน ส่วนไม้อื่นๆที่มีได้ระบุชื่อไว้
ย่อมปลูกได้ตามความพึงพอใจและความเหมาะสม
ความเชื่อเหล่านี้ปัจจุบันไม่ค่อยถือกันเคร่งครัดนัก แต่
ศึกษาไว้และไม่ประมาทก็น่าจะเกิดผลดี

จากประสบการณ์ของผู้เขียน เคยพบเห็นผู้ที่มี
บ้านเรือนหลังใหม่ มักจะแสวงหาไม้ที่เป็นมงคลไปปลูก
ไว้ตามทิศต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น และผู้ที่ได้รับการเชื่อ
เชิญให้ปลูกไม้มงคลเหล่านั้น มักมีชื่อเป็นมงคลด้วย
เช่นชื่อ มงคล สมบูรณ์ สมหมาย อุดม สัมฤทธิ์
สมหวัง เจริญ เป็นต้น

- ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการปลูกพันธุ์ไม้ในบริเวณ
บ้าน บรรพบุรุษชาวนครศรีธรรมราชได้ผูกร้อยถ้อยคำ
ไว้สอนลูกสั่งหลานอยู่บ้าง เช่น

- ลูกยุม(มะยม) ใส่หลุมไว้ปะดก (ทิศตะวันตก)
- พร้าปลูกคอกเอาไว้ปะดออก (ทิศตะวันออก)
- ส้มกำ (ระกำ) เต่าร้าง ไร่ข้างนอก
โพ ไทร ให้เอาออกไปเสียกัน (ด้วย)

ฯลฯ

ปัจจุบันภูมิปัญญาในการปลูกพันธุ์ไม้ในบริเวณ
บ้าน ลูกหลานชาวนครศรีธรรมราชไม่ค่อยปฏิบัติอย่าง
เคร่งครัดเหมือนอย่างบรรพบุรุษ เพราะสภาพอาคาร
บ้านเรือนและความเชื่อได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก

๒.๕ ภูมิปัญญาในการใช้ความรู้หรืออุบายใน
การดำรงชีพประจำวันตามสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ

การดำรงชีพประจำวันของผู้คนชาว
นครศรีธรรมราชในอดีต เป็นไปอย่างเรียบง่าย อาชีพ
ส่วนใหญ่คือการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์เพื่อยังชีพ วงจร
ชีวิตประจำวันจึงอยู่ที่การทำมาหากิน ภูมิปัญญาที่ใช้ใน
การดำรงชีวิตประจำวัน ตามสภาพแวดล้อมจึงได้แก่
การใช้สัตว์เลี้ยงเพื่อยังชีพ การทำนาปลูกข้าวและการรับ
ประทานอาหารเป็นสำคัญ กล่าวคือ

ก) การใช้สัตว์เลี้ยงเพื่อยังชีพ

วัว ควาย เป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญยิ่งต่อ
สังคมเกษตร โดยเฉพาะชาวนา มีภูมิปัญญาในการใช้วัว
ควาย ได้สารพัดประโยชน์ เช่น

ใช้พละกำลัง เป็นแรงงาน เพื่อการไถนา
บรรทุกข้าว นวดข้าว วัว ควาย เพศผู้ที่ใช้เป็นแรง
งาน เมื่อเจริญเติบโตเต็มที่จะถูกตอน เรียกว่า “ลด”

ใช้เพื่อเป็นอาหาร เนื้อวัว เป็นที่นิยมรับ
ประทานมากกว่าเนื้อควาย

ใช้สติปัญญาความสามารถเป็นเกมกีฬาและ
นันทนาการ คือ วัวชน หรือควายชน วัว ควาย ที่ใช้
เพื่อการนี้ จะไม่ถูกตอน และจะได้รับการเลี้ยงดูฝึกหัด
เป็นพิเศษ

ใช้เขา หนัง กระดูก เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้
นันทนาการ หรือบางลักษณะใช้เป็นเครื่องรางของขลังได้
ด้วย

ภายืดและสำนวนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา
เรื่องการใช้สัตว์เลี้ยงเพื่อยังชีพ มีแพร่หลายอยู่ทั่วไป
ในนครศรีธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษาตัวอย่างภายืดและสำนวน
ต่อไปนี้

- กินช้าง กินเพลิง กินหญ้าตัด
- กินควายลด กินควายดัก

แกงวุ้นแกงควาย อ๋ายาคายของ (เสี้ยคาย) พริก
 เขากูป เขากูด เขาควย, วัว ลูกคืด
 เขาแพะ เขารก เขารอบ คำหัว กูไถ
 กูซ้อม ชนเป็น ชนหัวหัว
 ซาคีได้ควยลด ซาคีไ้อ้ววลด
 เดิมพันคืดปลายเขา
 ค้อหัว ค้อยหัว คัดเขา คัดยอด
 คืดคู คืดรวี ถูกคู
 ทอควาย แทงคิน
 น้ำเลี้ยง เนือย้อย เนือเลี้ยง เนือสัน
 เนือหนาง เป็นหมูก เพลียง
 พิเหมือนควาย / วัวลด
 แพี้ยอด แพ้สาบ
 ลงที่ เล่ารอย วัว/ควายคูไถ
 วัว/ควายโม้ชมนาน
 หนั่งชน เหลี่ยมเขา

๑๗๑

ปัจจุบันการใช้สัตว์เลี้ยงเพื่อยังชีพบางลักษณะ
 ถดถอยลง เพราะมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ใน
 ขณะเดียวกันการใช้สัตว์เลี้ยงเพื่อยังชีพบางลักษณะ ได้
 รับการพัฒนากว้างขวาง เช่น การชนวัว เป็นต้น

ข) การทำนาปลูกข้าว

การทำนาปลูกข้าว เป็นอาชีพหลักคู่กับชาว
 นครศรีธรรมราชเป็นเวลาช้านาน บรรพบุรุษได้ใช้ภูมิ
 ปัญญาทำนาปลูกข้าวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม
 ธรรมชาติ จนเมื่อนครศรีธรรมราชกลายเป็นอู่ข้าว อู่
 น้ำ โดยเฉพาะพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง บรรพบุรุษได้ใช้ภูมิ
 ปัญญาทำนาปลูกข้าว จนมีผลผลิตส่งขายถึงต่างประเทศ
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
 เสด็จประพาสหัวเมืองชายทะเลปีกันใต้ เมื่อเดือน
 มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๕) พระองค์ทรงมีพระ
 ราชหัตถเลขา เกี่ยวกับเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของข้าว

และความเจริญก้าวหน้าของกิจการโรงสีไฟ ในลุ่มน้ำ
 ปากพนังไว้ตอนหนึ่งว่า

“...อำเภอปากพนังนี้ ได้ทราบอยู่แล้ว
 ว่าเป็นที่สำคัญอย่างไร แต่เมื่อไปถึงที่ ยัง
 รู้สึกว่าตามที่คาดคะเนนั้นคิดไปเป็นอัน
 มาก ไม่นึกว่าจะใหญ่โตมั่งคั่งถึงเพียงนี้
 น้ำเต็นมีอยู่ที่ดอนปากน้ำประมาณนัก
 ๒๐๐ เส้น เข้าไปข้างในน้ำลึกตลอด
 ต่อโรงสีไฟขึ้นไปไม่มากนักถึงปากแพรก
 ซึ่งเป็นแม่น้ำ ๒ แยกๆหนึ่งเลียบไปตาม
 ทะเลถึงตำบลทุ่งพังไกร ซึ่งเป็นที่นา
 อุดมดี ข้างจีนกล่าวกันว่าดีกว่านาคลอง
 รังสิต และมีที่ว่างเหลืออยู่มากจะทำนา
 ขึ้นได้ใหม่กว่าที่มีอยู่แล้วเดี๋ยวนี้อีก ๑๐
 เท่า เขาจะกำลังท่งนั้นว่ามีนาบริบูรณ์ จะ
 ตั้งโรงสีไฟได้ประมาณ ๑๐ โรง ขาดแต่
 คนเท่านั้น นาทั้งมณฑลนครศรีธรรมราช
 ไม่มีที่ไหนสู้ ถ้าน้ำนั้นเรือกลไฟขนาด
 ศรีธรรมราชขึ้นไปได้ตลอดถึงพังไกร
 ในเวลาหน้าแล้งต่อพังไกรไปเป็นลำคลอง
 เล็กๆ แต่ถ้าหน้าน้ำเรือศรีธรรมราชไป
 ได้ถึงอำเภอระโนดแขวงสงขลา ตกทะเล
 สาบ.....”

บรรพบุรุษชาวนครศรีธรรมราช ได้สั่งสมและ
 สืบทอดภูมิปัญญาไว้ให้ลูกหลาน เพื่อการทำนาปลูกข้าว
 ทั้งในเขต ท่งปริง และท่งหยาบให้ได้ผลเต็มเม็ดเต็ม
 หน่วยไว้หลายลักษณะดังเช่น

การเลือกที่ปลูกเพาะพันธุ์ข้าว พื้นที่ดอนให้
 ปลูกข้าวเบา พื้นที่ลุ่มให้ปลูกข้าวหนัก ข้าวคันสูง
 สามารถอยู่เหนือน้ำได้ ปลูกข้าวเจ้าไว้กินไว้ขาย ปลูก
 ข้าวเหนียวไว้ทำบุญ ทำขนม ปลูกข้าวเบาไว้กิน และ
 ทำบุญตักบาตร ปลูกข้าวหนักไว้ขาย ปลูกพันธุ์ข้าวที่ท่ง

ขึ้นหม้อไว้กินสำหรับครอบครัวที่มีลูกหลานมากๆ เพื่อ
การประหยัดและออม

วิธีการใด หว่าน ปักดำ ให้เลือกทำในฤดูกาล
ที่เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ ศิลปะการปลูกการ
ปักดำ เว้นระยะถี่ห่างตามขนาด ชนิดของต้นกล้า ซึ่ง
เหมาะสมกับพื้นที่นา

วิธีดูแลรักษาต้นข้าวกล้าที่กำลังเจริญเติบโต
ด้วยกรรมวิธีต่างๆ เช่น ใช้น้ำใส่ในการคองปุ๋ย เพื่อเมื่อ
หนูที่มากัดกินข้าว ใช้น้ำ “ปักขอ” เพื่อขอร้องเพื่อน
บ้านมิให้เข้าไปตีนก จีบปลา เพราะจะเป็นอันตรายต่อ
ข้าวกล้าที่กำลังเจริญเติบโต เป็นต้น

วิธีการเก็บเกี่ยวด้วย “แกะ” และ “เคียว” โดย
เลือกเอาเฉพาะรวงข้าวที่มีเมล็ดสมบูรณ์ วิธี “ออกปาก”
หรือ “การขอ” ในขั้นตอนต่างๆ ของการทำนา

วิธีการการคัดเลือกพันธุ์ข้าวไว้เป็น “ข้าวปลูก”
ในปีต่อไปและการปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักในคุณค่า
ของข้าว ด้วยการประกอบพิธีกรรม เช่น การทำขวัญ
ข้าว เป็นต้น

ภายิตและสำนวนที่เกี่ยวข้องอยู่กับภูมิปัญญา
เรื่องการทำนา ปลูกข้าว มีแพร่หลายอยู่โดยทั่วไปใน
นครศรีธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษาตัวอย่างภายิตและสำนวนต่อ
ไปนี้

กล้าแก่ กล้าอ่อน

เก็บทีละรวงตวงทีละถัง/เกวียน

เก็บปลูกข้าว ขวัญข้าว

ขวัญข้าวเท่าหัวเรือ ขวัญเกลือเท่าหัวช้าง

ฉีกลูกข้าว/แอก

ดินก่อนไถ/ไถก่อนคราด ไถตะกอนไถแปร

ไถนาคนสอนคนใหญ่

ไถนาวัน นานอกนาใน

นาลึกข้าวงาม นาลึกนาดอน นารั้ง

นาวาน นาทัว

ปลูกถี่เอาห่าง ปลูกห่างเอารวง แม่โพสพ
สืบเลี้ยงต่อถึง

หัวหมูกู้กับผาลไถ หัวหมูกู้กับหางยาม

อย่าซื้อควายเล็ก อย่ามีเมียเด็ก อย่าทำนาดอน
 ฯลฯ

ปัจจุบันแม้สภาพการทำนาจะแปรเปลี่ยนไป
ด้วยเหตุปัจจัยนานาประการ แต่ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำ
นาปลูกข้าว หลายลักษณะยังคงคุณค่า สามารถปรับใช้
ให้เข้ากับสภาวะการณ์ได้ดี

ก) การรับประทานอาหาร

นิสัยการรับประทานอาหารของชาว
นครศรีธรรมราชมีลักษณะที่น่าสนใจคือ รับประทานอาหาร
ข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก กับข้าวแต่ละมื้อมักมีทั้งของเผ็ด
และของจืด ใช้น้ำเปิบข้าว มีผักจิ้มหรือ “ผักเหนาะ”
หลากหลายชนิดรับประทานคู่กับข้าว หลังจาก
รับประทานอาหารคว่ำเสร็จแล้วนิยมรับประทานของ
หวานหรือผลไม้ ต่อจากนั้นจึงกินหมากและเหนียดยา

อาหารหลักรับประทานเพียงสองมื้อ คือมือเช้า
กับมือเย็น มือเช้ารับประทานเวลาประมาณ ๐๕.๐๐ -
๑๐.๐๐ น. รับประทานมือเย็นเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ -
๑๘.๐๐ น.

อาหารคาวที่นิยมรับประทาน จนกลายเป็น
นิสัยการกินของชาวนครศรีธรรมราช ได้แก่แกงไตปลา
แกงส้มหรือแกงเหลือง แกงคั่ว หรือแกงกะทิ น้ำพริก
ปลาแห้ง ปูเค็ม กุ้งส้ม ผักเคียง ฯลฯ

จากลักษณะนิสัยการรับประทานอาหารดังกล่าว
ทำให้ชาวนครศรีธรรมราชได้รับคุณค่าทั้งด้านโภชนาการ
และสมุนไพรไปพร้อมๆ กัน การรับประทานอาหารแต่
ละมื้อ จึงได้คุณค่าทั้งการบำรุงร่างกาย บำรุงสมอง
และป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ

บรรพบุรุษชาวนครศรีธรรมราช ได้สั่งสมและ
สืบทอดภูมิปัญญาเรื่อง การรับประทานอาหารไว้ให้ลูก

หลานหลายลักษณะ ตั้งแต่การเลือกอาหารหวานคาว พืชผักที่มีคุณค่ามารับประทาน ตลอดจนจรรยา มารยาท ในการรับประทานอาหาร และการเอื้ออารีมีเมตตาธรรม ต่อญาติมิตรหรือผู้มาเยือน

การไม่ไป “เง็ง” หรือ ชะเง้อ แสดงอาการ อยากรับประทานอาหารที่บ้านผู้อื่น การไม่รับประทาน มุมมาม ไม่รับประทานอาหารหกเรียรด ฯลฯ การจัด สำหรับกับข้าว การหุงหาอาหารให้บริการญาติมิตร และ ผู้มาเยือนด้วยความยินดี ล้วนเป็นภูมิปัญญา มารยาท และการมีจิตเอื้ออารีมีเมตตาธรรมที่บรรพบุรุษสั่งสอน และสืบทอดไว้ให้ลูกหลานทั้งสิ้น

ภานิตและสำนวนที่เกี่ยวข้องอยู่กับภูมิปัญญา เรื่องการรับประทานอาหาร ตั้งแต่การเลือกหา การปรุง การรับประทานและจรรยา มารยาท มีแพร่หลายอยู่โดย ทั่วไปในนครศรีธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษา ตัวอย่างภานิตและสำนวน ต่อไปนี้

การเลือกหาและเลือกรับประทานอาหาร

กินข้าวขาว กินข้าวแรกยังร้อน

กินน้ำซุบถ้วยเดียว กินปลาแรกยังสด

เก็บผักในนา จับปลาในหนอง

ปลาดีหยิกจีใส่ห่อ ปลาช่อนหักคอ ปลาหมอบ

ฉีกเหงือก

ปลาฉลาดว่าไม่มัน ถูกตัวจันทันมันหว่าปลา

หมอบ

ไปควนอย่าไปเปล่า เอาผักหลบมามั่ง

ผักบุง ผักหวา ปูนา ปลาแล

ผักเหนาะริมรั้ว ลอกอชวยคร้ว จี๋พริ้วข้างไฟ

หมอบเกลือ คุกเส็ด ซ่อนไข่ ไหลหาง

กวางฮุด ลูกมุดท้าย ควายโมงส้ม

ฯลฯ

การปรุงอาหาร

แกงบอน ให้หย่อนเคย

แกงหยวก ให้บวกเคย

จัดเหมือนน้ำล้างวาน จัดเหมือนที่ดัยกษ
คิบมัน เป็ยกนวลพิน ไหม้หอม
คัมปูไม้แดง แกงหอยไม้เป็ย
คัมย่ำดำแกง คัมหลุกตุก
ฝักแพงแกงกับปลาลอย
แกงปลาไม้ลอยใส่ส้มปากมาก
เลียงเคยเลียงเกลือ เลียงฝักสมรม หุงข้าวทานะ
อย่าประมาทว่าปลาหาคาไม่มัน
แกงใส่พร้าวเข้ากันมันหาวปลาหมอ
๑๗๑

พฤติกรรมกรับประทานอาหาร

กินข้าวกับพรก บัวบกคัมเกลือ
กินหมากคำเฒ่า กินข้าวคำใหญ่
กินเหมือนยัดบอก กินเหมือนหนูอยู่
กินเหมือนหมาลากสาร
กินเหมือนหมู อยู่เหมือนหมา
กินให้เกลี้ยงแพเหมือนแมวเลีย
กินให้พุ่งแตก ดีหาวแตกแล้วทุม(ทิ้ง)
ได้แรงอก พุงเหมือนลูกแหง
ลบปาก ลบเค็ด หายเสบอก
อดกินควายไม่ตาย กินข้าววันสายหรือยงจุ
๑๗๑

มารยาทกรับประทานอาหารและบริการผู้มาเยือน

กินข้าวแดงแรงร้อน
ช้างเหยียบนาพระยาเหยียบเมือง อย่างกลัว
เปลื้องข้าวปลา
ฝักคิปลาตีเอาหวาย(ถวาย)ชีหวาย(ถวาย)สงฆ์
อย่าเง้งให้เสียเวลา แต่หมาก็ไม่ได้กินกากพร้าว
๑๗๑

ปัจจุบันแม้วัฒนธรรมการบริโภคจะได้พลวัต
ไปมากแล้ว แต่ภูมิปัญญาหลายลักษณะอันเกี่ยวเนื่องกับ
เรื่องนี้ ยังคงมีคุณค่าควรแก่การเลือกสรรมาสืบทอดและ
สืบสานสู่ลูกหลานต่อไป

**๓. ภูมิปัญญาที่เป็นโลกทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยวกับ
สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ**

โลกทัศน์และชีวทัศน์ เป็นระบบรวมทั้งหมด
ของความคิดความอ่าน ความเชื่อ ทัศนคติที่บุคคลมีต่อ
โลก มีต่อสังคมมนุษย์วิถีชีวิตของมนุษย์เป็นนามธรรม
ซึ่งอยู่ในจิตสำนึกของบุคคลอันเกิดจากความคิดและ
อารมณ์ ซึ่งประสานหรือก่อตัวขึ้นจากประสบการณ์ที่แต่
ละคนได้รับมา

ภูมิปัญญาที่เป็น โลกทัศน์และชีวทัศน์ท้องถิ่น
นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นบรรทัดฐานแห่งความประพฤติ
ของคนในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีเหตุปัจจัย
ในท้องถิ่นส่งผลให้เป็นไปเช่นนั้น มีอยู่หลายลักษณะ
เช่น โลกทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ
โลกทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และสังคม
 เป็นต้น

โลกทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ในที่นี้หมายถึง สิ่งเหนือ
ธรรมชาติและธรรมชาติแวดล้อมโดยส่วนรวม

สิ่งเหนือธรรมชาติในขอบเขตของการศึกษา
ครั้งนี้ หมายถึง สิ่งที่อยู่เหนือเหตุผลและการพิสูจน์ แต่
ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามีอยู่จริง และมีความผูกพันกับ
มนุษย์โดยการพิสูจน์ทางจิต ได้แก่ เรื่องคติทางศาสนา
เรื่องภูตผีและเรื่องคุณไสย เป็นต้น ส่วนธรรมชาติหมาย
ถึง ปรากฏการณ์และสภาพแวดล้อมธรรมชาติอื่นๆ

สังคมนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่เป็นสังคม
เกษตร วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่จึงผูกพันอยู่กับธรรมชาติและ
สิ่งเหนือธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา ชาวนครจึงสนใจ

และให้ความสำคัญเคารพและสำนึกบุญคุณของธรรมชาติ
และสิ่งแวดลอมมาก โลกทัศน์และชีวทัศน์ของชาว
นครศรีธรรมราชต่อสิ่งแวดลอมธรรมชาติจึงมีอยู่หลายแง
หลายมุม

ภษิตและสำนวนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรม
ชาติคือ คติทางศาสนา ภูตผี คุณไสย โหราศาสตร์
พลังจิตและความสำคัญของสิ่งแวดลอม ปรากฏอยู่อย่าง
แพร่หลายในนครศรีธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษาตัวอย่างภษิตและสำนวน
ต่อไปนี้

คติทางศาสนา: เชื้อเรื่องพุทธานภาพ บาป-บุญ
ชาติหน้า กฎแห่งกรรม นรก-สวรรค์

กรรมเก่า กินบุญเก่า กินอาหารทิพย์
เกาะชายจีวร เกาะชายผ้าเหลือง
เข้าพร้อมดอก ออกพร้อมต้ม
ชาติหน้าพบกัน ชาติหน้าหวนใช้ๆ(ตะวันบ่าๆ)
ใช้ชาติ ได้เกาะชายผ้าเหลือง
ตกรกทั้งเป็น ตักบาตรข้าวด้วยน้ำขัน
ตักบาตรถามพระ ตักบาตรรูปเทียน
ทำบุญทำทาน ทำไทรถามพระเสียมัง
บาปอยู่ทีผู้ทำกรรมอยู่ทีผู้ใช้ บุญมีแต่กรรมบัง
ไปสวรรค์ทางรก ไปนรกทางเทียน
พระพุทธาน้ำหน้าพระธรรมมาตามหลัง
ไม่รู้จักหวน ไม่รู้จักนรก
ลูกรักชกกลงนรก ลูกเกลียดขึ้นหวน
ว้าวใครเข้าคอกคนนั้น
หอกเจ้าเม่ง แทะเจ้าเม่ง
เหาะขึ้นหวน แห่ผ้าขึ้นธาตุ
อยู่บนหวน

๑๒๗

ภูตผี: เชื้อเรื่องผีเจ้าที่ ผีตายาย ผีครุหมอ พระภูมิ ๑๒๗

เกรงใจเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขาเสียมัง

ครุหมอ.... ครุหมอแรง

เจ้าที่แรง เจ้า(ที่)หาไม้ศาล

เช่นเจ้าที่ เช่นผี

ตั้งเปรต ตั้งภูมิ ตั้งหิ้ง ตั้งศาล

ตายบนหิ้ง

ผีกล้า ผีกลัวพองลา ผีเข้าผีออก

ผีตายซาก ผีตายโง

ผีตายโง โงไม่บ่าง

ผีโพธิ์ไปโพธิ์ ผีไทรไปไทร

ผีไม้ใหญ่ ไปแล้วอย่ามา

ผีหลังกลวง ผีอำ

หลาทวด หลาทวดคา

ศาลพระภูมิ เสากุมิ

๑๒๗

คุณไสย: เชื้อเรื่อง เมตตามหานิยม อยู่ยงคงกระพัน

ยาสั่ง ยาเสน่ห์ ทำคุณ ทำมบ ๑๒๗

ขี้เทียนหัวหิ้ง ขี้ผึ้งพ้อท่าน

เขี้ยวหมูตัน เขี้ยวหมูเถื่อน

เขากวางกุด เขาวัวลูกติด

งาช้างดำ งูเหลือมปากเปิด

ขานหมากพ้อท่าน ลูกของ ทิดหมอน (พิสมร)

น้ำมันพ้อท่าน น้ำมันดีเจ็ดวัด

น้ำมันโครา น้ำมันพราย

ไม่เชื่อเครื่อง ไม่เชื่อน้ำมัน

ยอดคาลางยันต์ ผ้ายันต์

เสกคูผี เสกน้ำมัน เสกน้ำมัน

เสกมนต์ เสกหนังควาย

หอยทับปัด เหล็กไหล

๑๒๗

โหราศาสตร์: เชื้อเรื่อง การทำขวัญ โชคกลาง ฤกษ์ยาม
และความฝัน ๑๓๑

ขวัญข้าว ขวัญเกลือ
ขวัญข้าวเท่าหัวเรือ ขวัญเกลือเท่าหัวช้าง
ขวัญเด็ก ขวัญนาขวัญไร่ ขวัญนาคน
ขวัญเรือ ขวัญวัวขวัญควาย ขวัญหนี
ขวัญหาย เขม่นตา ข้างขึ้น ข้างแรม
คนทรง คราวเคราะห์ เคราะห์ห้ามยามร้าย
จับลง จิ้งจกทัก เดือนเต็ม เดือนหกขึ้น
นกฮูกเกาะหลังคา นอนวันฝันเห็นแลแห่ง
บายศรี บายศรีปากชาม บายศรีพลู
ปีจอล่อปีกุน ปีเถาะปีขาล ฝันค้าง
ฝันดีเอาไว้ฝันร้ายทும்เสีย ฝันไม่ตริก
ฝันลมๆแล้งๆ ฝันหัวตรง ฝันเห็นทวด
พอเดือนขึ้น พอเดือนแจ้ง พอเดือนตก
พอน้ำค้างตก พอฝนออกขึ้น พอน้ำแล้งขึ้น
ฟ้าลั่นหนสาม เพื่อนเหมือนหมาฝัน
ยามโจร ยามเช้าชาวชนะ ยามค่ำคำชนะ
ยามนกถูกร้อง ยามดาวผีพุ่งไต้ตก
ยามหมาเกิด แรกกาไม้ทันข้าม แรกไก่ขัน
แรกหัวหมอก ฤกษ์งามยามจันทร์ แลยาม
วันเสาร์วันคาร ศุกร์หนึ่ง หวันขึ้น
หวันกลายสาย หวันเพรียกหัว หวันใช้
หวันเย็น หวันน้ำขึ้น หวันน้ำลง

๑๓๑

พลังจิต: เชื้อเรื่อง แรงอธิษฐาน สมานธิและคำสาบาน
กรวดน้ำคว่ำขันขอพบบันทุกชาติ
เกิดชาติหนึ่งชาติใดขอให้ได้พบพระ
ขอไปตายเอาดาบหน้า ขออย่าให้เสียชาติเกิด
เขายังมีหิน ดินยังมีหญ้า จะไม่พราจากกัน
ค่อยพบบัน ต่อแมงออกเขา ต่างออกหนวด
ถ้าน้ำตาปละปอดไม่ไหลจะไม่หลบ
ถ้ำไม่พบกับโคมฉาย บ้านลายสายไม่มาเหยียบ

ทำกินให้บังเกิด ทำกินอย่าให้บังเกิด
เรียนให้รู้ ดูให้จำ ทำให้จริง
ถูกก็คนก็คนขอให้อำไ้กินแรง
เลือดไม่จมรอยควายไม่หลบหลัง
สิบบังอย่าขอถึง ให้เห็นศาสนาพระศรีอารีย์

๑๓๑

การให้ความสำคัญ กตัญญูต่อธรรมชาติ
ช่วยจันทร์ ช่วยเหมือนช่วยจันทร์
แดดเดือนห้า ฟ้าเดือนหก
ฝนแปดแดดสี่ ฝนเดือนสิบสอง
ไหวเจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่เจ้าทาง
ไหวแม่คงคา ธรณี ไหวแม่โพสพ แม่ย่านาง
ไหวภูมิเจ้าที่ อย่านั่งแดดแข่งฝน
อย่าดูถูกเจ้าป่า อย่าค้าเจ้าเขา

๑๓๑

ปัจจุบันแม้ระบบการศึกษาสมัยใหม่ได้เข้ามา
มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของผู้คน ทำให้มีผลต่อการ
เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ และชีวิตทัศน์ ของชาว
นครศรีธรรมราชเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติไป
มากแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากสังคมนครศรีธรรมราช
เป็นสังคมเกษตรมานาน ภูมิปัญญา โลกทัศน์และ
ชีวิตทัศน์ท้องถิ่นนครศรีธรรมราชในการดำรงชีพตาม
สภาพแวดล้อมธรรมชาติดังกล่าวมา จึงยังคงมี
ปรากฏอยู่มาก ควรที่อนุชนจะได้ใช้เป็นอนุสติในการ
พัฒนาสังคมที่ยั่งยืน โดยอาศัยมิติทางวัฒนธรรมเป็น
ฐาน โดยเฉพาะการเสริมสร้างดุลยภาพระหว่าง
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับวิถีชีวิตของผู้คนสืบต่อไป
ปัญหาเรื่องการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมี
ผลกระทบต่อชุมชนและสังคมอย่างมหาศาลจะได้เบา
บางและจางหายไปเป็นที่สุด